

PAKARTOTINIO SMURTO PRIEŠ SUTUOKTINĘ/PARTNERĘ RIZIKOS ĮVERTINIMO GALIMYBĖS TAIKANT B-SAFER METODIKĄ

Dr. Alfredas Laurinavičius

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. (85) 2714620
El. paštas: allaur@mruni.lt

Prof. Dr. Rita Žukauskienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. (85) 2714620
El. paštas: rzukausk@mruni.lt

Santrauka

Straipsnyje yra analizuojamos smurto prieš sutuoktinį/partnerį rizikos įvertinimo galimybės naudojant B-SAFER (Kropp, Hart, Belfrage, 2005) metodiką. Tiriamųjų imtį sudarė 146 sutuoktinio/partnerio smurtą patyrusios moterys. Struktūruoto interviu būdu buvo įvertinta 10 smurto prieš sutuoktinį veiksnių (20 teiginių) bei įvertinta pakartotinio ilgalaikio bei gyvybei pavojingo smurto rizika. Po dviejų mėnesių buvo susiekta su 113 tiriamųjų ir Konflikto taktikos skale (Conflict tactic scale; Straus, Gelles, 1990) buvo įvertintas iš sutuoktinio patirtas smurtas. Rezultatų analizė atskleidė, kad smurto riziką geriausia prognozuoja praeityje buvęs smurtinis elgesys bei dabartinį smurtinį elgesį palaikančios nuostatos. Nustatyta, kad praeityje naudota prievarta, smurtiniai grasinimai ar ketinimai bei praeityje sustiprėjęs smurtinis elgesys gali paaiškinti 50 proc. per du mėnesius patirto smurtinio elgesio dispersijos. Nustatyta, kad didesnės rizikos grupei priskirtų vyrų smurtavimo lygis dviejų mėnesių laikotarpiu, įvertintas CTS suminiu balu, buvo statistiškai reikšmingai aukštesnis. Gauti rezultatai rodo, kad B-SAFER yra tinkamas smurto prieš sutuoktinę/partnerę rizikos įvertinimui ir gerai diferencijuoja asmenis pagal smurto prieš sutuoktinę/partnerę pasireiškimą ateityje.

Pagrindinės sąvokos: Smurtas prieš sutuoktinę; rizikos veiksniai, rizikos įvertinimas.

Įžanga

Sutuoktinio/partnerio smurtas prieš sutuoktinę/partnerę dėl savo paplitimo, pasikartojančio pobūdžio ir aukšto mirtingumo laikomas rimta problema visame pasaulyje. Lietuvoje smurtas šeimoje, o ypač smurtas prieš sutuoktinę ar partnerę, taip pat yra opi socialinė problema. Tyrimų, kaip nuspėti smurtą šeimoje, labai trūksta. Tikslūs rizikos įvertinimai padėtų teismams, korekcinėms įstaigoms priimti pagrįstus sprendimus dėl tolesnių veiksmų, siekiant apsaugoti moteris nuo pakartotinio smurto, ir taikyti prevencines bei intervencines priemones vyrams, smurtaujantiems prieš savo žmonas ir vaikus. Šiame straipsnyje analizuojama, kokiais rizikos veiksniais remiantis, galima prognozuoti pakartotinio smurto riziką Lietuvos imtyje.

Smurtas tarp sutuoktinių apibrėžiamas kaip bet kokia vyro ar moters tiesioginė, ketinta padaryti, grasinta ar padaryta fizinė žala prieš kitą asmenį, su kuriuo ji ar jis yra ar buvo intymiuose, seksualiniuose santykiuose (Gelles & Straus, 1988). Smurto rizika apibūdinama kaip tikimybė, jog smurtas gali pasireikšti (Rosenfeld, 1992). Siekiant apsaugoti sutuoktinę ar partnerę nuo pakartotinio smurto, bandoma identifikuoti tuos rizikos veiksnius, kuriais remiantis galima būtų identifikuoti asmenis, galinčius naudoti pakartotinį smurtą prieš šeimos narius. Vertinant riziką, dėmesys kreipiamas į galimo smurto

pobūdį, jo stiprumą, dažnumą, artumą, neišvengiamumą ir tikėtinumą (Hart, 2001). Smurto šeimoje rizikos vertinimas gali būti apibūdinamas kaip informacijos apie žmones rinkimas, padedantis priimti sprendimus, susijusius su rizika, kad tie žmonės smurtaus savo intymių partnerių atžvilgiu (žr. Kropp, Hart, Webster ir Eaves, 1999). Smurto rizika dažnai analizuojama platesniame kontekste, nes dažniausiai tie patys rizikos veiksniai susiję ir su smurtu šeimoje, ir su smurtu apskritai (Monahan, 1995; Monahan, 1981; Webster, et al., 1994). Tai yra rizika yra kompleksinio pobūdžio, ir įvertinimas turi apimti kas, ką, kur ir kaip naudos smurtą.

Smurto šeimoje prieš sutuoktinę ar partnerę rizikos veiksniams priskiriamas ankstesnis smurtinis elgesys, asocialios nuostatos ir asocialus elgesys apskritai, tarpusavio ryšių nestabilumas, nuolatinis nedarbas, psichinės ligos, motyvacijos kreiptis pagalbos ir dalyvauti terapinėse programose nebuvimas, netinkamos nuostatos į moteris ir kt. (Straus, 1990). Nors yra tam tikrų nesutarimų, vis dėlto dauguma autorių sutinka dėl pagrindinių rizikos veiksnių, kuriais remiantis galima prognozuoti pakartotinį smurtą ateityje, t. y. svarbus rizikos požymis yra agresija ankstesniuose santykiuose, tam tikros demografinės charakteristikos, psichopatologija, tarpusavio santykių pobūdis, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimas, nedarbas, pajamos, ir kai kurie kiti, laikomi smurtavimo rizikos veiksniais.

Vienas iš pagrindinių rizikos veiksnių numatant smurtą prieš partnerę yra tokio smurto naudojimas anksčiau prieš kitą asmenį. Paprastai nustatoma, kad smurtas kartojasi. O'Leary ir kt. (1989) nustatė, kad smurtas yra santykinai pastovus, t. y. 51 proc. vyrų, kurie buvo agresyvūs iki santuokos, naudojo smurtą ir per pirmuosius 18 mėnesių nuo santuokos pradžios. Leonard ir Quigley (1999) tyrimai rodo, jog vyrai, kurie naudojo smurtą prieš savo partnerę dar iki vedybų, pirmus metus po vedybų smurtavo daug dažniau negu vyrai, iki tol santykiuose nesmurtavę. Tyrinėjant labiau nusistovėjusius santykius, Feld ir Straus (1989) nustatė, kad vyrai, smurtavę prieš savo žmonas ar partneres, pasirodė esantys apskritai agresyvesi, negu tie, kurie nenaudojo smurto. Tačiau kai kurie duomenys rodo, jog kiti šeimoje smurtaujantys vyrai nenaudoja smurto už šeimos ribų (Barnett, Fagan, Booker, 1992).

Tyrimuose (Weisz et al., 2000) nustatyta, jog vyrai, padarę partneriui kūno sužalojimus, labiau linkę pakartotinai ją sužaloti nei tie, kurie fizinių sužalojimų nepadarė. Cascardi ir kt. (1992) nustatė, kad smurtavimo dažnumas buvo reikšmingai susijęs su sužalojimų rimtumu. Kuo dažniau buvo naudojamas smurtas, tuo daugiau sužalojimų buvo padaroma.

Teigiamos nuostatos dėl smurtavimo prieš sutuoktinę/partnerę yra susijusios su naudojamu smurtu (Straus, 1990), ir su smurto žiaurumu (Hanson et al., 1997). Kiti autoriai taip pat patvirtina ryšio tarp smurtą pateisinančių nuostatų ir naudojamo smurto, todėl teigiamos nuostatos smurto atžvilgiu laikomos rizikos veiksniais.

Riggs, Caulfield, Street (2000) nustatė keturis specifinius psichologinius sindromus, kurie yra smurto prieš partnerę arba žmoną rizikos ženklai. Tai depresija, potrauminio streso sutrikimas, ribinės asmenybės sutrikimas ir priklausomybę sukeliančių medžiagų naudojimas. Jie gali būti labai svarbūs, numatant prievartos riziką ateityje. Be to, psichologiniai sindromai, susiję su partnerio naudojama prievarta, siejasi ir vienas su kitu.

Smurtautojo grasinimai sužaloti partnerę yra stipriai susiję su fiziniu smurtu (Hutchison, 1999). Partnerio grasinimai susiję su smurto žiaurumu, recidyvizmu ir partnerės nužudymu (Gondolf, 1988). Tyrimai rodo, kad bandymas nutraukti ryšius su smurtaujančiu partneriu yra susijęs su smurtavimo stiprėjimu ir rizika būti nužudytai (Campbell, 1992, Browne, 1986). Panašius rezultatus gauna ir kiti autoriai, todėl galima teigti, jog skriantis ar ką tik išsiskyrus, labai padidėja rizika tapti žmogžudystės auka.

Daugelyje tyrimų nustatyta, kad vyrai, turintys alkoholio problemų, priklauso padidėjusios smurtavimo šeimoje rizikos grupei. Pavyzdžiui, Leonard, Blane (1992) nustatė, kad vyrų, kuriems būdingos alkoholio problemos, agresijos šeimoje lygis (44 %) yra beveik tris kartus didesnis nei vyrų, kurie neturi alkoholio problemų (15 %) ar kurie turėjo jų praeityje (14 %).

Įvadytų ir aptartų veiksnių visuma gali padėti atpažinti vyro smurtavimo prieš savo partnerę ar sutuoktinę riziką, tačiau nė vienu veiksniu remiantis neįmanoma identifikuoti visų smurtaujančių šeimoje vyrų. Reikia prisiminti, kad šie požymiai rodo bendrą smurtavimo riziką, bet ne konkretaus incidento pavojų. Didesnė smurtavimo rizikos tikimybė yra, kai egzistuoja keletas anksčiau aptartų rizikos veiksnių, negu kai yra tik kuris nors vienas iš jų. Tačiau svarbu pasakyti, kad smurtas gali vykti ir nesant minėtų rizikos veiksnių, o kiekvienas minėtas veiksnys kiekvienu konkrečiu atveju gali turėti didelę reikšmę ar visai neturėti reikšmės. Taigi, praktikai, identifikuodami smurto riziką, turėtų remtis ne vien šiais rizikos veiksniais, bet ir analizuoti daugelį kitų, kurie gali būti svarbūs konkrečioje situacijoje.

Norint pagrįstai teigti, kokie rizikos veiksniai yra svarbiausi, prognozuojant pakartotinio smurto riziką, būtina atlikti tyrimus Lietuvoje, naudojant pasaulyje pripažintą tyrimo metodiką. Kitose šalyse gautų tyrimų rezultatų negalima vienareikšmiškai taikyti Lietuvos sąlygomis, kadangi kultūriniai bei ekonominiai veiksniai labai skiriasi. Iki šiol Lietuvoje nebuvo adaptuotų pakartotinio smurto rizikos vertinimo instrumentų ir tyrimų, leidžiančių pagrįstai teigti, kokiais rizikos veiksniais remiantis galima būtų

prognozuoti vyro smurtą prieš sutuoktinę/partnerę, išskyrus magistro darbus (Ožiūnaitė, 2006, Jan-kauskienė, 2007).

Šio tyrimo tikslas buvo išskirti pagrindinius smurto prieš sutuoktinę vertinimo veiksnius bei įvertinti B-SAFER metodikos prognostinį validumą dviejų mėnesių laikotarpiu.

Metodika

Tyrimo dalyvės

Tyrimė dalyvavo 146 moterys, patyrusios sutuoktinio/partnerio prievartą, tyrimo metu 2006–2007 metais laikinai apsistojusios moterų krizių centruose Klaipėdoje, Kaune ir Vilniuje. Praėjus dviem mėnesiams po pirmojo tyrimo pakartotinai buvo susisiektas su 113 moterų. Vidutinis apklaustų moterų amžius $M = 38$ metai ($SD = 9.45$), o jų sutuoktinių/partnerių vidutinis amžius $M = 40$ metų ($SD = 9.91$). Klaipėdoje tyrimą atliko Klaipėdos vaiko krizių centre dirbantys socialiniai darbuotojai ir psichologė, Kaune – Kauno moterų krizių centro projektų vadovė, Vilniuje – MRU psichologijos magistrantės.

Tyrimo metodikos

B-SAFER. Trumpa smurto šeimoje rizikos įvertinimo forma (angl. Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk), arba B-SAFER, yra struktūriškai apibrėžtas smurto šeimoje rizikos vertinimo profesionalių principų rinkinys. B-SAFER yra intymaus partnerio smurto rizikos vertinimo ir valdymo vadovas. Jis buvo sukurtas specialiai policijos ir kitiems teisėsaugos pareigūnams.

B-SAFER yra 10 pagrindinių rizikos veiksnių. Šie rizikos veiksniai sudaro pagrindinius išsamaus smurto šeimoje rizikos vertinimo elementus. Rizikos veiksniai yra skirstomi į dvi dalis. I dalyje yra 5 rizikos veiksniai (*Prievarta, Smurtiniai grasinimai ar ketinimai, Padidėjimas, Teismo nutarimų pažeidimas, Smurtinė elgsena*), susiję su nusikaltėlio naudotu smurtu intymaus partnerio atžvilgiu, o II dalis apima 5 rizikos veiksnius, susijusius su nusikaltėlio fiziologinės ir socialinės veiklos istorija (*Bendras nusikalstamumas, Problemos dėl intymųjų santykių, Problemos dėl darbo, Problemos dėl svaigiųjų medžiagų vartojimo, Problemos dėl psichinės sveikatos*). Vartotojai taip pat gali dokumentais patvirtinti „kitus vertinimus“, t. y. su nagrinėjamu atveju susijusius retus ar neįprastus rizikos veiksnius.

Atliekant vertinimą su B-SAFER renkama ir dokumentais patvirtinama pagrindinė informacija apie atvejį, naudojant struktūruotą interviu ar renkant informaciją iš papildomų šaltinių. Po to vertintojai koduoja 10-ies konkrečių rizikos veiksnių iš I ir II dalių, taip pat bet kokių papildomų, su atveju susijusių rizikos veiksnių buvimą tiek praeityje, tiek dabartyje. Kadangi kiekvienas veiksnys atskirai vertinamas turint omenyje praeitį ir dabartinę situaciją, iš viso yra įvertinama 20 teiginių. Atskiri teiginiai koduojami pagal 3-jų galimų atsakymų formą: 0 = *nėra*, 1 = *pusiau arba šiek tiek* ir 2 = *yra*. Smulkiai apibrėžti kriterijai kiekvieno klausimo kodavimui pateikiami metodikos vadove. Vertintojas turi pats padaryti trejopus sprendimus, kurie surašomi santraukoje.

CTS. Straus ir Gelles (1990) parengta **Konflikto taktikos skalė** (angl. *Conflict Tactics Scale* (CTS)), sudaryta iš 15 teiginių (CTS1) ir 18 teiginių (CTS2), ir naudojama fizinei ir seksualinei prievartai tarpasmeniniuose santykiuose įvertinti. CTS1 skalė pildoma prieš atliekant B-SAFER vertinimą, CTS2 – praėjus dviem mėnesiams po rizikos vertinimo. CTS2 be 15 smurto vertinimo teiginių yra klausimai, kaip situacija pasikeitė per du mėnesius: auka ir smurtautojas išsiskyrė, smurtautoją suėmė, moteris išsikėlė į kitą miestą ir kt. CTS1 ir CTS2 pasižymi aukštu patikimumo ir validumo laipsniu (Straus, 1990).

Tyrimo procedūra

Tyrimo eiga: 1) tyrėjas pokalbio su auka metu pildė demografinių duomenų klausimą, 2) auka pildė CTS1, 3) atliekamas standartizuotas interviu su moterimi, kalbant apie su smurto rizika susijusius faktorius, 4) tyrėjas, remdamasis turima informacija, užpildė B-SAFER, 4) pirmojo pokalbio su auka metu buvo aptarta antrojo susitikimo galimybė praėjus dviem mėnesiams, numatoma preliminarini susitikimo data. Pakartotinai su smurtą patyrusiomis moterimis buvo susisiekiama telefonu, susitariama dėl konkretaus susitikimo vietos ir laiko. Praėjus dviem mėnesiams po pirminio vertinimo su auka buvo pakartotinai susisiekiama ir užpildytas CTS2.

Rezultatai

Duomenys buvo apdoroti naudojant SPSS 15 statistinį paketą. Buvo taikoma daugialypė regresija, vienfaktorinė ANOVA.

Veiksniai, leidžiantys prognozuoti smurto pasikartojimą

Pirmiausia analizavome, kokio stiprumo yra rizika, kad prieš sutuoktinę/partnerę smurtą naudojęs asmuo yra linkęs į pakartotį smurtą. Vidutinis B-SAFER balas tiriamų vyrų imtyje buvo 22.28 (SD = 7.69). Rizikos prieš sutuoktinę/partnerę požiūriu pasiskirstymas buvo šis: žemos rizikos grupei buvo priskirti 14.4 proc. sutuoktinių/partnerių, vidutinės rizikos grupei buvo priskirti 35.6 proc. sutuoktinių/partnerių, aukštos rizikos grupei – 50.0 proc. 85.6 proc. vyrų buvo įvertinti kaip galintys smurtauti prieš savo sutuoktines/partneres. Tai, kad dauguma smurtavusių asmenų priskiriami aukštos rizikos grupei, yra susiję su tiriamą imtimi, nes tyrimas buvo atliekamas apklausiant moteris, gyvenančias moterų krizių centruose ar besikreipiančias pagalbos dėl sutuoktinių/partnerių smurto.

Kad nustatytume pagrindinius B-SAFER veiksniai, stipriausiai susijusius su pakartotinio smurtavimo rizika, atlikome žingsninę regresinę analizę. Žingsninės regresinės analizės metodu statistinė programa paeiliui remdamasi tik statistiniais kriterijais parenka veiksniai, kurių įtraukimas į regresijos lygtį reikšmingai pagerina determinacijos koeficientą (Tabachnik & Fidell, 2001). Buvo atliktos dvi regresinės analizės. Pirmoje analizėje priklausomas kintamasis buvo *Neišvengiamo smurto rizikos* (ar neišsikūš asmens smurtavimo šeimoje rizika yra neišvengiama) vertinimas, antroje analizėje priklausomas kintamasis buvo *Gyvybei pavojingo smurto rizikos* (ar būsime smurtas šeimoje apims ir gyvybei pavojingą fizinę žalą) vertinimas. Abiem atvejais nepriklausomais kintamaisiais buvo 20 B-SAFER teiginių. 1 lentelėje yra pateikti regresinės analizės rezultatai.

1 lentelė. B-SAFER Neišvengiamo smurto prieš sutuoktinę rizikos vertinimo regresinės analizės rezultatai

	B	Standartinė paklaida	β	t	p
(Konstanta)	.167	.249		.669	.505
3a. Smurtinio elgesio padidėjimas (praeityje)	.197	.081	.212	2.423	.017
9a. Problemos dėl svaigiųjų medžiagų vartojimo (praeityje)	.283	.075	.284	3.793	.000
5b. Smurtinės nuostatos (pastaruoju metu)	.188	.072	.193	2.629	.010
1a. Prievarta (praeityje)	.219	.094	.196	2.334	.021

Pastaba: priklausomas kintamasis – Neišvengiamo smurto rizika.
 $R^2 = .40$, koreguotas $R^2 = .38$.

Kaip matome iš 1 lentelėje pateiktų regresinės analizės rezultatų, žingsninės regresijos metodu buvo parinkti 4 kintamieji, kuriais galima paaiškinti 40 proc. priklausomojo kintamojo dispersijos ($R^2 = .40$). Smurto rizikos ateityje prognozavimas yra susijęs su *Smurtinio elgesio padidėjimu praeityje* ($\beta = .212$, $p < .05$), *Problemomis dėl svaigiųjų medžiagų vartojimo praeityje* ($\beta = .284$, $p < .001$), *Prievarta praeityje* ($\beta = .196$, $p < .05$), bei *Smurtinėmis nuostatomis pastaruoju metu* ($\beta = .193$, $p < .01$).

B-SAFER taip pat įvertinama *Gyvybei pavojingo smurto rizika*. Buvo atlikta analogiška žingsninė regresinė analizė, kurios rezultatai yra pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. B-SAFER Gyvybei pavojingo smurto prieš sutuoktinę rizikos vertinimo regresinės analizės rezultatai

	B	Standartinė paklaida	β	t	p
(Konstanta)	-.770	.260		-2.967	.004
3a. Smurtinio elgesio padidėjimas (praeityje)	.356	.085	.322	4.167	.000
1a. Prievarta (praeityje)	.344	.101	.259	3.420	.001
3b. Smurtinio elgesio padidėjimas (pastaruoju metu)	.235	.073	.215	3.204	.002
5b. Smurtinės nuostatos (pastaruoju metu)	.190	.075	.165	2.536	.012
10a. Problemos dėl psichinės sveikatos (praeityje)	.204	.073	.178	2.804	.006

Pastaba: priklausomas kintamasis – Gyvybei pavojingo smurto rizika.
 $R^2 = .53$, koreguotas $R^2 = .52$.

2 lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad *Gyvybei pavojingo smurto rizikos* vertinimas remiasi didesniu B-SAFER teiginių skaičiumi ir tų teiginių vertinimas yra glaudžiau susijęs su minėtos rizikos vertinimu. Remiantis 5 teiginių vertinimais galima paaiškinti 53 proc. rizikos vertinimų dispersijos. Gyvybei pavojingo smurto vertinimas susijęs su *Smurtinio elgesio padidėjimu praeityje* ($\beta = .322$, $p < .001$), *Prievarta praeityje* ($\beta = .259$, $p < .001$), *Smurtinio elgesio padidėjimu pastaruoju metu* ($\beta = .215$, $p < .01$), *Smurtinėmis nuostatomis pataruoju metu* ($\beta = .165$, $p < .05$), *Problemomis dėl psichinės sveikatos praeityje* ($\beta = .178$, $p < .01$).

B-SAFER metodikos prognostinio validumo patikrinimas

Vertindami B-SAFER prognostinį validumą mes susiejome B-SAFER vertinimus su po dviejų mėnesių Konflikto taktikos skale (CTS) įvertintu per tą laikotarpį patirtu smurtu. Patirto smurto vertinimui buvo pasirinkta CTS balų suma. CTS teiginiai vertina skirtingą smurtinį elgesį, teiginių sumą galima interpretuoti ne tik kaip patirto smurto įvairovę, bet ir stiprumą. Tai, kad CTS teiginių sumos naudojimas yra prasmingas, rodo aukštas šios skalės teiginių vidinio suderinamumo Cronbacho alpha koeficientas $\alpha = .91$.

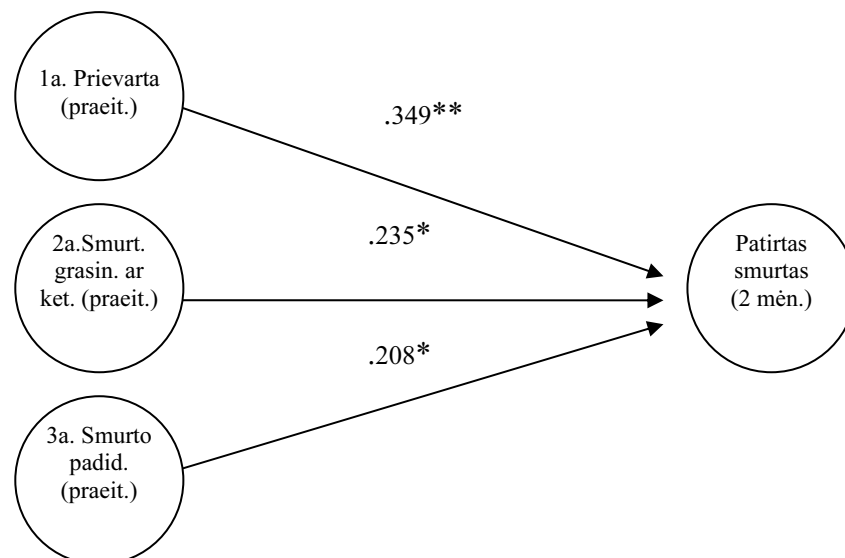
Tam, kad nustatytume didžiausią prognostinę vertę turėjusius B-SAFER teiginius, atlikome žingsninę regresinę analizę, kurioje priklausomu kintamuoju pasirinkome CTS balų sumą, o nepriklausomais kintamaisiais buvo pasirinkti 20 B-SAFER teiginių. Žingsninės regresijos rezultatai yra pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Po dviejų mėnesių patirto smurto prognozavimas remiantis B-SAFER teiginiais

Nr.	Nepriklausomi kintamieji	R	R ²	Koreg. R ²	Stand. paklaida
1	1a. Prievarta (praeityje)	.659	.435	.429	3.22
2	1a. Prievarta (praeityje) 2a. Smurtiniai grasinimai ar ketinimai (praeityje)	.696	.484	.474	3.09
3	1a. Prievarta (praeityje) 2a. Smurtiniai grasinimai ar ketinimai (praeityje) 3a. Smurtinio elgesio padidėjimas (praeityje)	.710	.504	.490	3.04

Pastaba: priklausomas kintamasis – patirtas smurtas (CTS vertinimų suma).

Kaip matome iš 3 lentelėje pateiktų rezultatų, žingsninė regresija buvo nutraukta po trečio nepriklausomo kintamojo įtraukimo į regresijos lygtį. Trijų B-SAFER teiginių vertinimais galima prognozuoti 50 proc. dviejų mėnesių laikotarpiu patirto smurto. Kitų kintamųjų įtraukimas į regresijos lygtį reikšmingai nepagerina prognozavimo galimybių. 1 pav. yra pateiktas grafinis regresijos modelio pavaizdavimas ir standartizuoti regresijos koeficientai.

1 pav. Po dviejų mėnesių patirto smurto prieš sutuoktinę rizikos regresinė analizė. Standartizuotų regresijos koeficientų reikšmingumo lygis ** $p < .01$ * $p < .05$.

1 pav. matome, kad dviejų mėnesių laikotarpiu patirtą smurtą prognozuoja *Prievarta praeityje* ($\beta = .349$, $p < .01$), *Smurtiniai grasinimai ar ketinimai praeityje* ($\beta = .235$, $p < .05$), *Smurto padidėjimas praeityje* ($\beta = .208$, $p < .05$). Kaip matome, smurtą geriausiai numato kintamieji, vertinantys įsitvirtinusio praeityje smurtinio elgesio buvimą.

Vertindami prognostinį B-SAFER metodikos validumą patikrinome, ar skirtingoms rizikos grupėms priskirti vyrai dviejų mėnesių laikotarpiu vienodai smurtavo. CTS teiginių vidurkis buvo gautas $M = 9.07$ ($SD = 4.31$), tai reiškia, kad tyrime dalyvavusios moterys vidutiniškai per du mėnesius patyrė apie 9 iš 15 CTS skalėje išvardytų psichologinio ir fizinio smurto rūšių. Skirtingoms rizikos grupėms priskirtų vyrų CTS vertinimų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai yra pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. CTS vidurkiai skirtingose smurto rizikos grupėse

Rizikos grupė	Neišvengiamas smurtas			Gyvybei pavojingas smurtas		
	N	M	SD	N	M	SD
Žema rizika	11	2.82	3.40	31	4.77	3.57
Vidutinė rizika	38	6.92	3.44	32	8.38	2.97
Aukšta rizika	64	11.42	3.01	50	12.18	2.69
Iš viso	113	9.07	4.31	113	9.07	4.31

Iš 4 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad vertinant *Neišvengiamo smurto* ilgalaikę riziką žemos rizikos grupės CTS vidurkis gautas $M = 2.82$ ($SD = 3.40$), vidutinės rizikos $M = 6.92$ ($SD = 3.44$), aukštos rizikos $M = 11.42$ ($SD = 3.01$). Vertinant *Gyvybei pavojingo smurto riziką* žemos rizikos grupės CTS vidurkis gautas $M = 4.77$ ($SD = 3.57$), vidutinės rizikos $M = 8.38$ ($SD = 2.97$), aukštos rizikos $M = 12.18$ ($SD = 2.69$). CTS vidurkiams palyginti skirtingose rizikos grupėse buvo atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė, kuri parodė, kad CTS vidurkiai skiriasi ir *Neišvengiamo smurto rizikos* grupėse ($F = 47.03$, $p < .001$) ir *Gyvybei pavojingo smurto* rizikos grupėse ($F = 58.31$, $p < .001$). Atlikta *post hoc* grupių vidurkių analizė panaudojant Fišerio mažiausio reikšmingo skirtumo LSD kriterijų parodė, kad visų rizikos grupių vidurkiai tarpusavyje statistiškai reikšmingai skiriasi ($p < .001$).

Rezultatų aptarimas

Tyrimo rezultatai rodo, kad smurto prieš sutuoktinę rizika yra susijusi su smurtaujančio sutuoktinio/partnerio elgesiu praeityje. Ypač tai pasakytina vertinant smurto pasireiškimo neišvengiamumą. Tyrėjai, vertindami smurto prieš sutuoktinę/partnerę riziką, daugiausiai rėmėsi tuo, ar vyras praeityje naudojo prievartą prieš savo žmonas/partneres, ar ne, ar praeityje yra buvę smurtinio elgesio padidėjimų, ar nebuvo, ar buvo piktnaudžiaujama svaigalais ir dėl to kilo problemų, ar nebuvo. Taip pat svarbų vaidmenį vaidino žinios apie tai, kokios yra vyro nuostatos smurtavimo prieš sutuoktinę/partnerę atžvilgiu. Vertintojų nuomone, esant palaikančioms smurtavimo nuostatomis, smurtinio elgesio istorijai ir svaigalų vartojimo problemoms yra didelė tikimybė vėl panaudoti smurtą savo šeimos nario atžvilgiu. Apibendrinant galima teigti, kad, vertintojų nuomone, tai, kas vyko ilgą laiką praeityje, labai tikėtina, kad ir toliau vyks. Tai patvirtina ir gausybė tyrimų, įrodančių, kad geriausia ateities elgesį prognozuoja elgesys praeityje (O'Leary ir kt., 1989).

Gyvybei pavojingo smurto rizika buvo siejama su smurtinio elgesio padidėjimu tiek praeityje, tiek ir dabartiniu metu, taip pat prievartos santykiuose naudojimo istorija bei problemomis dėl psichinės sveikatos. Kaip ir rizikos vertinimo ilgalaikėje perspektyvoje atveju, svarbų vaidmenį vaidino smurtaujančio asmens nuostatos smurto atžvilgiu. Tai, kad regresijos lygtyje nepriklausomų kintamųjų, susijusių su dabartinės situacijos/elgesio vertinimu, padaugėja iki dviejų, gali reikšti tai, jog vertinant pavojingo smurto riziką daugiau dėmesio yra atkreipiama į dabartinę situaciją. Tai galima paaiškinti tuo, kad gyvybei pavojingo smurto naudojimo ilgalaikė istorija gali atrodyti mažiau tikėtina, nes esant tokiam pavojingam smurtui ilgalaikiai santykiai tarp sutuoktinių/partnerių taip pat tampa mažiau tikėtini. Kadangi gyvybei pavojingas smurtas dėl savo rimtų pasekmių yra labai aktualus, tai jį vertinant daugiau dėmesio yra sutelkiama į dabartinio smurtautojo elgesio ypatumus ar pasikeitimus. Tačiau vis dėlto ir vertinant gyvybei pavojingą smurtą didesnę įtaką turi elgesį praeityje vertinantys teiginiai.

Šiame tyrime buvo patikrinta kaip gerai B-SAFER metodikoje išskirti smurto rizikos veiksniai prognozuoja realų dviejų mėnesių laikotarpiu patirtą smurtą. Nors dviejų mėnesių laikotarpį mes negalime laikyti ilgalaikę perspektyva, tačiau patirtą smurtą geriausiai prognozavo teiginiai, vertinantys praeityje besikartojantį pastovų elgesį. Praeityje naudota prievarta prieš sutuoktinę/partnerę, praeityje

vykdyti smurtiniai grasinimai ar ketinimai bei praeityje buvę smurto padidėjimo atvejai pakankamai gerai prognozavo realiai patirtą smurtą net ir per tokį neilgą laiko tarpą kaip du mėnesiai.

Kai kurių rizikos veiksnių reikšmė buvo akivaizdi visose atliktose regresinėse analizėse. Tai pasakytina visų pirma apie praeityje prieš sutuoktinį naudotą prievartą ir praeityje buvusį smurtinio elgesio padidėjimą. Praeities elgesį vertinantys (istoriniai) kintamieji reikšmingai prognozuoja ir vertintojų rizikos sprendimus, ir realiai dviejų mėnesių laikotarpiu patirtą smurtą. Tyrimas dar kartą patvirtina šių veiksnių lemiamą įtaką prognozuojant smurtą. Taigi, jei praeityje partneris žemino, grasino sužeisti, naudojo fizinę prievartą, seksualiai smurtavo arba bandė tai daryti, jeigu jis yra savininkiška ir pavydi asmenybė, jei minimizuoja bei neigia savo smurtinius veiksmus, grasinimus ir mintis – labai didelė tikimybė, kad ateityje jis naudos psichologinę prievartą. Mūsų tyrimo duomenys sutampa su kitų autorių pateikiamomis išvadomis (Markowitz F. E., 2001; Brecklin L. R., 2002).

Tai, kad vadovaujantis B-SAFER metodikos kriterijais galima sėkmingai klasifikuoti vyrus į skirtingas rizikos grupes, patvirtina smurtinio elgesio palyginimas skirtingose rizikos grupėse. Tyrime nustatyta, kad aukštesnei rizikos grupei priskirti asmenys naudojo reikšmingai daugiau smurtinio elgesio formų. Nors CTS balų suma tiesiogiai interpretuotina kaip smurtinio elgesio formų skaičius, tačiau taip pat tikėtina, kad tas skaičius yra susijęs ir su smurto naudojimo intensyvumu. Jeigu yra būdingi tokie elgesio būdai kaip rėkimas, žeminimas, pavyduliavimas, įtarumas, tai tikėtina, kad ir panaudotas fizinis smurtas bus stipresnis nei nesant anksčiau minėtų elgesio būdų. Reikia pažymėti, kad aukštai rizikos grupei priskirti asmenys naudojo daugiau kaip 80% Konflikto taktikos skalėje išvardytų psichologinio ir fizinio smurto būdų, tuo tarpu žemos rizikos grupės asmenys apie 19 proc. Tai, kad skirtingoms rizikos grupėms priskirtų asmenų smurtinis elgesys skyrėsi, rodo, kad B-SAFER metodika gali būti prasmingai naudojama diferencijuojant asmenis pagal pakartotino smurto prieš sutuoktinę riziką.

Tyrimo trūkumai

Tyrimo rezultatai ir išvados patvirtina mokslinėje literatūroje minimus rizikos veiksnus. Tačiau reikia paminėti ir kai kuriuos šio tyrimo trūkumus. Visų pirma jis susijęs su tiriamųjų skaičiumi. Statistinei analizei reikalingos didelės tiriamųjų imtys, tuo tarpu tyrimo rezultatai ir išvados padarytos remiantis 113 vertinimų. Kaip jau buvo minėta, su dalimi moterų nepavyko susitikti antrą kartą ir sužinoti apie per tą laikotarpį patirtą smurtą. Kitas trūkumas gali būti tas, kad tiriamųjų imtis galėjo būti pernelyg homogeniška. Tai, kad moterys atsidadė socialinės globos tarnybose, moterų krizių centruose, gali reikšti, kad smurto lygis jų santykiuose su sutuoktiniu/partneriu yra labai aukštas. Dėl šios priežasties tiriamųjų pasiskirstymas skirtingos rizikos grupėse buvo netolygus, o tai galėjo turėti įtakos statistinės analizės rezultatams.

Išvados

1. Smurto rizikos prieš sutuoktinę/partnerę įvertinimo metodika B-SAFER galima sėkmingai vertinti smurto prieš sutuoktinį/partnerį riziką. Vertinant smurto prieš sutuoktinę/partnerę riziką didžiausią įtaką turi su smurto naudojimu praeityje susiję veiksniai.

2. Su smurto naudojimu praeityje susiję veiksniai prognozuoja dviejų mėnesių laikotarpiu patirtą smurtą. Reikšmingiausi veiksniai yra anksčiau sutuoktinių santykiuose buvusi prievarta, smurtiniai grasinimai ar ketinimai bei smurtinio elgesio padidėjimas.

3. B-SAFER metodikos prognostinį validumą patvirtina tai, kad skirtingoms rizikos grupėms priskirtų vyrų smurto naudojimas statiškai reikšmingai skyrėsi. Aukštesnei rizikos grupei priskirti asmenys naudojo daugiau psichologinio ir fizinio smurto savo sutuoktinių/partnerių atžvilgiu.

Literatūra

1. Barnett, O.W.; Fagan, R.W.; Booker, J.M. Hostility and stress as mediators of aggression in violent men. *Journal of Family Violence*. 1992, 6: 217-241.
2. Brecklin, L. R. The Role of Perpetrator Alcohol Use in the Injury Outcomes of Intimate Assaults. *Journal of Family Violence*, 2002, 17(3): 185-197.
3. Browne, A. Assault and homicide at home: When battered women kill. In: Saks, M. J.; Saxe, L. (Eds.) *Advances in applied social psychology*. 1986, 3: 79. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
4. Campbell, J. C. "If I can't have you, no one can": Power and control in homicide of female partners. In: Radford, J.; Russel, D. E. H. (Eds.) *Femicide: The politics of women killing* (pp. 99-113). New York, NY: Twayne, 1992.

5. Cascardi, M.; Langhinrichsen, J.; Vivian, D. Marital aggression: Impact, injury, health correlates for husband and wives. *Archives of Internal Medicine*. 1992, 152; 1178-1184.
6. Feld, S. L.; Straus, M. A. Escalation and desistance of wife assault in marriage. *Criminology*. 1989, 27: 141-161.
7. Gelles, R.J.; Straus, M.A. Determinant of violence in the family: Towards a theoretical integration. In: Burr, W.R.; Hill, R.; Nye, F.I. (eds.) *Contemporary theories about the family*. New York: Free Press, 1979.
8. Gondolf, E. W. Who are those guys? Toward a behavioral typology of batterers. *Violence and Victims*. 1989, 3(3), 187-203.
9. Hanson, R. K.; Cadsky, O.; Harris, A.; Lalonde, C. Correlates of battering among 997 men: Family history, adjustment, and attitudinal differences. *Violence and Victims*. 1997, 12(3): 191-209.
10. Hart, S. D. Assessing and managing violence risk. In: Douglas, K. S.; Webster, C. D.; Hart, S. D.; Eaves, D.; Ogloff, J. R. P. (Eds.) *HCR-20 violence risk management companion guide* (pp. 13–25). Burnaby, British Columbia: Mental Health, Law, & Policy Institute, Simon Fraser University, and Department of Mental Health Law and Policy, Florida Mental Health Institute, University of South Florida. 2001.
11. Hutchison, I. W. Alcohol, fear, and woman abuse. *Sex Roles*. 1999, 40(11/12): 893-920.
12. Jankauskienė, D. Pakartotinio smurto prieš sutuoktinę/partnerę rizikos nustatymo galimybės, taikant SARA metodiką. Magistro baigiamasis darbas, 2007.
13. Kropp, P. R.; Hart, S. D.; Webster, C. D.; Eaves, D. *Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide* (2nd ed.). Vancouver: British Columbia Institute on Family Violence, 1999.
14. Kropp, P. R., Hart, S. D., & Belfrage, H. *The Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk (B-SAFER): User manual*. Vancouver, Canada: ProActive ReSolutions Inc., 2005
15. Leonard, K. E.; Blane, H. T. Alcohol and marital aggression in a national sample of young men. *Journal of Interpersonal Violence*. 1992, 7: 19-30.
16. Leonard, K. E.; Quigley, B. M. Drinking and marital aggression in newlyweds: An event-based analysis of drinking and the occurrence of husband marital aggression. *Journal of Studies in Alcohol*. 1999, 60: 537-545.
17. Markowitz, F. E. Attitudes and Family Violence: Linking Intergenerational and Cultural Theories. *Journal of Family Violence*. 2001, 16(2): 205-218
18. Monahan, J. *Predicting Violent Behavior: An Assessment of Clinical Techniques*. Beverly Hills, CA: Sage, 1981.
19. Monahan, J. Review of the Violence Prediction Scheme: Assessing Dangerousness in High-risk Men, by C. D. Webster, G. T. Harris, M. E. Rice, C. Cormier, & V. L. Quinsey. *Criminal Justice and Behavior*. 1995, 22: 446-447.
20. O'Leary, K. D.; Barling, J.; Arias, I.; Rosenbaum, A. & et al. Prevalence and stability of physical aggression between spouses: a longitudinal analysis. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*. 1989, 57(2): 263-268.
21. Ožiūnaitė, E. Sutuoktinio/partnerio smurto pasikartojimo rizikos įvertinimas. Magistro baigiamasis darbas, 2006.
22. Riggs, D. S.; Caulfield, M. B.; Street, A. E. Risk for domestic violence: Factors associated with perpetration and victimization. *Journal of Clinical Psychology*. 2000, 56: 1289–1316.
23. Rosenfeld, B. D. Court-ordered treatment of spouse abuse. *Clinical Psychology Review*. 1992, 12: 205–226.
24. Straus, M.A. The conflict tactics scales and its critics: An evaluation and new data on validity and reliability. In: Straus, M.A.; Gelles, R.J., (eds.) *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8,145 Families*. New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1990. p. 49–73.
25. Tabachnik, B. G.; Fidell, L. S. *Using multivariate statistics* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 2001.
26. Webster, C. D.; Harris, G. T.; Rice, M.; Cormier, C.; Quinsey, V. L. *The Violence Prediction Scheme: Assessing Dangerousness in High Risk Men*. Toronto, Canada: Centre of Criminology, the University of Toronto, 1994.
27. Weisz, A. N.; Tolman, R. M.; Saunders, D. G. Assessing the risk of severe domestic violence: the importance of survivors' predictions. *Journal of Interpersonal Violence*. 2000, 15(1): 75-90.

POSSIBILITIES OF PREDICTING REPEATED SPOUSAL ASSAULT RISK ASSESSMENT USING B-SAFER

Dr. Alfredas Laurinavičius, Prof. Dr. Rita Žukauskienė

Summary

In this article predictive validity of judgments concerning risk for repeated spouse assault using the Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk B-SAFER (Kropp, Hart, Belfrage, 2005) is analysed. A total of 146 women who suffered from spousal assault were interviewed using B-SAFER questionnaires. Structural interview was used in order to assess 10 factors (20 items) of risk of violence and to evaluate a risk of life-threatening violence and risk of imminent violence. 2 months after the initial as-

assessment 113 women were contacted again and actual variety of family violence during this period was evaluated using Conflict tactic scale (Straus, Gelles, 1990). Stepwise regression analysis was first performed to identify risk factors that are significantly correlated with the presence of spousal assault (including physical assault, sexual coercion or injury, as measured by the CTS2) The results of stepwise regression show that the main indicators for risk assessment are presence of violent acts and escalation of violence in the past and offenders' present positive attitudes to violence. 50% of variance of violence as measured by CTS in 2 months after initial assessment can be explained by the presence of violent acts in the past, violent threats or thoughts in the past and escalation of violence in the past. The results of one-way ANOVA revealed expected significant differences in a variety of violence in different risk groups. Results show that B-SAFER is a reliable measure of evaluation of spousal assault risk and has good prognostic validity.

Keywords: Spousal assault, risk factors, risk assessment